

О. В. Беглий, кандидат юридичних наук кафедри повітряного космічного та екологічного права Юридичного інституту «Інститут повітряного і космічного права» Національного авіаційного університету

ВСЕСВІТНІ КОНФЕРЕНЦІЇ ООН З КОСМОСУ І ПРОГРЕСИВНИЙ РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО КОСМІЧНОГО ПРАВА

Юридичний інститут «Інститут повітряного і космічного права» НАУ

Стаття присвячена десятій річниці з дати проведення Третьої конференції ООН з дослідження та використання космічного простору в мирних цілях (ЮНІСПЕЙС-III) і висвітленню перспектив подальшого удосконалення міжнародного космічного права.

Визначними віхами в розвитку теорії та практики застосування космічної техніки в різних галузях людської діяльності, а також вдосконалення міжнародно-правових механізмів регулювання діяльності держав з освоєння космічного простору стали три Всесвітні конференції під егідою ООН.

Першу Конференцію Організації Об'єднаних Націй з дослідження та мирного використання космічного простору було проведено відповідно до резолюцій Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (ГА ООН) 2221 (XXI) «Конференція ООН з дослідження та використання космічного простору в мирних цілях» у Відні з 14 по 27 серпня 1968 року. Конференцію було скликано з метою: вивчення практичних вигод, які можуть бути отримані від дослідження та вивчення космічного простору, а також в якій мірі некосмічні держави, особливо країни, що розвиваються, можуть їх використати; розгляду можливостей участі некосмічних держав у міжнародному співробітництві в галузі космічної діяльності, приймаючи до уваги можливу міру участі в цій справі ООН.

В Конференції взяло участь 78 держав з усіх континентів Землі, спеціалізовані установи ООН, дві європейські міждержавні космічні організації ЕЛДО та ЕСРО, Міжнародна організація супутникового зв'язку ІНТЕЛСАТ і одна неурядова організація - КОСПАР. На Конференції було представлено більш як 180 доповідей з космічної тематики, підготовлених запрошеними делегаціями (колективами вчених) та організаціями з питань: використання космічних супутників для радіо -, телефонного та телевізійного зв'язку, а

також можливості використання космічного зв'язку з метою розвитку, освіти та культури; метеосупутники і ракети-зонди та розвиток глобальних і регіональних систем і служб, включаючи служби прогнозування погоди та метеорологічних досліджень; використання супутників для морської та повітряної навігації, а також служб, що мають відношення до неї; інша космічна техніка, що дає практичну вигоду, включаючи системи збору даних, геодезичні супутники та супутники дослідження природних ресурсів Землі; медичні та біологічні проблеми космічних досліджень і земне застосування космічної медицини та біології в інтересах громадського здоров'я, промисловості та сільського господарства; некосмічне застосування космічної техніки; використання результатів космічних досліджень і їх застосування в загальній та спеціальній освіті; економічні, правові та соціальні проблеми дослідження та використання космічного простору в мирних цілях, а також значення розвитку космічної діяльності і для розширення міжнародного співробітництва, і для практичних вигод від такої діяльності.

Другу Конференцію Організації Об'єднаних Націй з дослідження та мирного використання космічного простору (ЮНІСПЕЙС-82) було проведено згідно з резолюцією 35\14 ГА ООН у Відні з 9 по 21 серпня 1982 року. В Конференції прийняло участь 94 держави-члени ООН, а також 45 міждержавних і неурядових організацій в якості спостерігачів. Основну увагу при підготовці й під час проведення ЮНІСПЕЙС-82 було надано розгляду трьох головних питань: оцінка рівня розвитку космічної науки та

техніки; практичне використання космічних технологій; діяльність Організації Об'єднаних Націй з удосконалення правових механізмів діяльності з дослідження та використання космічного простору в мирних цілях, а також розширення міжнародного співробітництва у цій сфері.

В резолюції 37/90, прийнятій 10 грудня 1982 року, ГА ООН схвалила рекомендації ЮНІСПЕЙС-82, закликала уряди усіх країн Землі вжити ефективних заходів з метою здійснення цих рекомендацій, а також запропонувала всім організаціям і установам системи ООН та іншим відповідним міжурядовим організаціям співпрацювати з метою впровадження цих рекомендацій. Серед конкретних рекомендацій ЮНІСПЕЙС-82, ухвалених ГА ООН, були наступні [1]: сприяння більш широкому обміну наявним досвідом в конкретних галузях використання космічної техніки; провадження ООН та іншими організаціями досліджень в сфері наявної та перспективної космічної діяльності, а також її наслідків; урахування все більшої комерціалізації космічної діяльності в заходах з удосконалення міжнародно-правової бази цієї діяльності; сприяння більш широкому співробітництву в галузі космічної науки та техніки між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, а також останніх між собою; зміцнення, поширення та орієнтація Програми ООН з використання космічної техніки на досягнення запланованих цілей; розробка програми стипендій для поглибленої підготовки фахівців в галузі космічної науки та техніки, їх використання за сприянням держав-членів і відповідних міжнародних організацій; організація регулярних семінарів з використання новітньої космічної техніки та створення нових її систем для організаторів і керівників, що залучені до питань застосування і розробки космічної техніки, а також семінарів для користувачів в конкретних галузях застосування; стимулювання прогресу в країнах, що розвиваються, за можливістю місцевого ядра та самостійної технічної бази в сфері космічної техніки в співробітництві з іншими організаціями системи ООН і/або державами-членами ООН чи спеціалізованими установами; розповсюдження через технічні наради та семінари інформації щодо нових та передових видів космічної техніки, а також використання її з акцентом на можливість застосування результатів в країнах, що розвиваються; надання або організація надання технічних консультативних

послуг щодо реалізації проектів застосування космічної техніки на прохання держав-членів або будь-якої із спеціалізованих установ; створення міжнародної служби космічної інформації.

Третя конференція ООН з дослідження та використання космічного простору в мирних цілях (ЮНІСПЕЙС-III) відбулася згідно з резолюцією ГА ООН 52/56 від 10 грудня 1997 року з 19 по 30 липня 1999 р. у Відні (Австрія) як спеціальна сесія Комітету з використання космічного простору в мирних цілях, відкрита для участі всіх держав-членів ООН. Тема Конференції: «Космос на службі людству в XXI столітті». Участь у Конференції взяли представники 98 країн-членів ООН (у тому числі вперше як незалежна держава Україна була представлена на Конференції представницькою делегацією на чолі з Президентом НАН України Б. Патонем і національною експозицією «Україна в космосі у XXI столітті»), представники Святішого Престолу та Швейцарії, спостерігач від Палестини, представники 9 органів, програм та спеціалізованих установ ООН, 23 міжнародних міжурядових організацій і понад 100 неурядових організацій і підприємств з виробництва космічної техніки, які одержали запрошення від Оргкомітету Конференції на участь в роботі форуму в якості гостей за поданням своїх урядів.

Крім підведення підсумків розвитку космічної діяльності за час який минув після ЮНІСПЕЙС-82 (1982 р.), оприлюднення інформації щодо національних програм розвитку космічної науки та техніки, а також огляд шляхів вдосконалення міжнародного співробітництва в рамках розвитку світової космонавтики, порядок денний Конференції включав розгляд таких субстантивних питань як: стан наукових знань про Землю та її навколишнє середовище (п.7 порядку денного Конференції); стан розвитку космічної науки та техніки та їх прикладне застосування (п.8); користь фундаментальної космічної науки і створення потенціалу (в основному малось на увазі потенціал для практичного використання космічних засобів і технологій в країнах, що розвиваються (п.9); інформаційні потреби і глобальний підхід (п.10); соціально-економічні вигоди (п.11); розширення міжнародного співробітництва (п.12).

В рамках Конференції було також проведено: - *семінари*: з навколишнього середовища та дистанційного зондування для забезпечення сталого розвитку; з глобальних аспектів

охорони здоров'я; з питань мінливості і глобальних перетворень;

- *симпозіуми* з останніх досягнень та майбутніх планів дослідження Сонячної системи та Екологічний симпозіум «Збереження астрономічного неба»;

- *практикуми*: з міжнародного співробітництва «Міжнародне космічне співробітництво: рішення глобальних проблем»; з використання даних спостереження Землі в системі середньої освіти; з проблем океану та біосфери; з боротьби зі стихійними лихами; з дистанційного зондування з метою виявлення, моніторингу та пом'якшення наслідків стихійних лих; з дослідження Марсу; зі спостереження над навколосемними об'єктами; з глобальної навігаційної супутникової системи; з телемедицини; з доступу до геокосмічних даних; з малорозмірних супутників на службі країн, що розвиваються; зі створення власного промислового потенціалу спостереження Землі в каїнах, що розвиваються;

- *форуми*: представників молодшої генерації; з перспектив космічної діяльності в наступному столітті; з комплексної стратегії глобальних спостережень на порозі нового тисячоліття;

- *нарада* за круглим столом з телеосвіти.

Крім того, в рамках ЮНІСПЕЙС-III відбулись зустрічі астронавтів і космонавтів, а також Молодіжний форум.

Надзвичайно велику увагу приділив Всесвітній форум правовим проблемам в сфері освоєння космічного простору, формулюванню нових завдань в галузі розвитку космічного права, що знайшло своє місце в Доповіді Третьої конференції Організації Об'єднаних Націй з дослідження та використання космічного простору в мирних цілях (частина IV, розділ H, глава 2 «Міжнародне космічне право») і Віденській декларації про космічну діяльність і розвиток людського суспільства (розділ V «Зміцнення та зміна статусу космічної діяльності в рамках системи Організації Об'єднаних Націй»).

Підкресливши визначний внесок Комітету ООН з космосу та його Юридичного підкомітету у становленні МКП, форум проаналізував сьогоденний стан розбудови космічного права, у тому числі й не вирішені до цього часу проблеми: питання про огляд та можливий перегляд Принципів, що стосуються ядерних джерел енергії в космічному просторі; проблеми щодо визначення та делімітації космічного простору, а також використання геостационарної орбіти, включаючи розгляд шляхів і засобів раціонального та

справедливого розподілу ресурсів ГСО без шкоди для ролі МСЕ; огляд статусу п'яти міжнародно-правових документів з космосу.

Водночас, орієнтуючись як на важливість правового врегулювання нових напрямів космічної діяльності, у тому числі пов'язаних з усе більшою комерціалізацією та приватизацією цієї діяльності, акумулювання її в межах світового космічного ринку, так і на необхідність вирішення нових правових проблем, які виникають у зв'язку з розвитком традиційних напрямів. Конференція рекомендувала Комітету ООН з космосу та його Юридичному підкомітету проаналізувати і внести через Секретаріат на розгляд держав-членів пропозиції щодо нових можливих пунктів порядку денного: комерційні аспекти космічної діяльності (наприклад, питання прав власності, страхування та відповідальності); огляд діючих норм міжнародного права, що можуть бути застосовані до космічного сміття; правові аспекти проблеми космічного права; порівняльний аналіз принципів міжнародного космічного права та міжнародного економічного права; огляд принципів використання державами ШСЗ для міжнародного безпосереднього телевізійного мовлення та принципів, що стосуються дистанційного зондування Землі з космосу, з метою їх можливого майбутнього перетворення в договори; удосконалення Конвенції про реєстрацію об'єктів, що запускаються в космічний простір; розгляд Угоди про виконання Частини XI Конвенції ООН з морського права від 10 грудня 1982 року як типової моделі для сприяння більш широкому приєднанню держав до Угоди про Місяць; перегляд концепції «запускаюча держава» [2].

ЮНІСПЕЙС-III, безумовно, став визначною віхою в розвитку людської цивілізації, що підкреслено в прийнятих Конференцією двох основних програмних документах: Доповіді Третьої конференції Організації Об'єднаних Націй з дослідження та використання космічного простору в мирних цілях і Віденській декларації про космічну діяльність і розвиток людського суспільства. в цих документах світове співтовариство отримало системне викладення оцінки розвитку сучасної космонавтики в якості каталізатора науково-технічного прогресу, а також численні результати практичного використання космічних засобів і технологій для вирішення глобальних проблем людства, внеску в цей процес нових «космічних» націй і зростаючої ролі світового ринку космічних послуг і технологій та приватного сектора. Результати роботи Конференції – це програма

діяльності світової космічної галузі щонайменше на 15-20 найближчих років, дороговказ для Комітету ООН з космосу та Юридичного підкомітету в їх діяльності з кодифікації та прогресивного розвитку МКП. Реалізація планів, оприлюднених в документах Конференції, дозволить, зокрема, системно підійти до розв'язання проблем міжнародно-правового забезпечення космічної діяльності, тобто, сприятиме вдоконаленню правового регулювання цієї діяльності в сучасних умовах і на перспективу.

Серед рекомендацій ЮНІСПЕЙС-III і наступних щорічних сесій Комітету ООН з космосу та його підкомітетів одне з чільних місць посідають такі, що стосуються нагальної необхідності подальших зусиль Комітету і держав-членів щодо прогресивного розвитку міжнародного космічного права, розширенню представництва держав світу у багатосторонніх

договорах з космосу, розвитку національних космічних законодавств [4].

Так, своєю резолюцією 59/2 ГА ООН 20 жовтня 2004 року порушила питання про підвищення ролі Управління ООН з питань космічного простору у здійсненні рекомендацій ЮНІСПЕЙС-III і, в першу чергу, щодо «...активізації діяльності Управління, спрямованої на зміцнення організаційного потенціалу в галузі космічного права, зокрема, шляхом подальшої організації семінарів з космічного права...» [5]. На виконання останньої рекомендації наприкінці 2006 року в Києві відбувся міжнародний симпозіум Україна - ООН з розгляду питань прогресивного розвитку міжнародного космічного права та розбудови національних законодавств. В рамках роботи двох з чотирьох секцій симпозіуму було оприлюднені дві доповіді Інституту повітряного та космічного права Національного авіаційного університету [6].

Література

1. *Космическая деятельность* Организации Объединенных Наций и международных организаций. Док. ООН А/АС.105/521. – Нью-Йорк: Изд-во ООН, 1993.
2. *Доклад Третьей конференции* Организации Объединенных Наций по исследованию и использованию космического пространства в мирных целях. Док. ООН А/CONF. 184/6. – Нью Йорк: Изд-во ООН, 1999.
3. *О.Беглый*. Роль Організації Об'єднаних Націй у врегулюванні відносин у сфері космічної діяльності // *Правова держава. Ювілейний щорічник наукових праць*. – Вип. 10. – К.: Юр. вид-во «Ін Юре», 1999.
4. *Доклад Юридического подкомитета* о работе его 45 сессии: Статус и применение пяти договоров

Организации Объединенных Наций по космосу. Док. ООН А/АС.105/871, раздел III.

5. *Обзор хода* осуществления рекомендаций Третьей конференции Организации Объединенных Наций по исследованию и использованию. Резолюция Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций от 20 октября 2004 года. Док. ООН А/RES/59/2.

6. *Статус, применение* и прогрессивное развитие международного и национального космического права: Материалы Симпозіума (Практикума) ООН-Украина по космическому праву (6-9 ноября 2006 г., Киев, Украина) / Отв. ред. *Н.Р. Малышева*. – К.: Атика-Н, 2007.

А. В. Беглый

Всемирные конференции ООН по космосу и прогрессивное развитие международного космического права.

Статья посвящена десятой годовщине с даты проведения Третьей конференции ООН по исследованию и использованию космического пространства в мирных целях (ЮНІСПЕЙС-III) и освещению перспектив дальнейшего совершенствования международного космического права.